

Mariusz Ciszek

Bioetyka – etyka życia na nowe tysiąclecie

Doctrina. Studia społeczno-polityczne 2, 441-444

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mariusz Ciszek

Bioetyka – etyka życia na nowe tysiąclecie
Józef Jaroń, *Bioetyka. Wybrane zagadnienia*,
Nowator, Warszawa 1999, s. 246

Bioetyka to dyscyplina naukowa, która powstała w USA na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia i śmiało wkroczyła w te obszary życia ludzkiego, które były pomijane przez dotychczas uprawianą tzw. etykę tradycyjną. Bioetyka koncentruje się na bardzo trudnych i kontrowersyjnych etycznych dylematach charakterystycznych dla naszej cywilizacji takich jak: inżynieria genetyczna (w tym klonowanie), eksperymenty medyczne, eugenika, aborcja, eutanazja, etyka środowiskowa, problemy niepełnosprawnych, sztuczne metody prokreacji itp. Etyka życia (bo tak brzmi dosłowne tłumaczenie terminu bioetyka) jest dyscypliną otwartą, rozwijającą się w tempie wręcz błyskawicznym obejmując swym zasięgiem coraz to nowe sfery życia człowieka i jego otoczenia. Tendencja ta jest zwłaszcza widoczna w państwach zachodnich, gdzie od lat przynajmniej piętnastu występuje równoległy rozwój teoretycznej refleksji bioetycznej oraz system wdrażania badań bioetycznych na różnych szczeblach życia społecznego. W naszym kraju o tej drugiej sferze można tylko pomarzyć. Na całe szczęście w Polsce organizuje się coraz częściej różnego rodzaju konferencje poświęcone zagadnieniom bioetycznym, z których materiały - zwykle publikowane - trafiają do księgarń naukowych i bibliotek akademickich.

Bibliografia bioetyczna polskich naukowców jest całkiem pokaźna ale niestety dotyczy przede wszystkim poszczególnych działów bioetyki i adresowana jest zwykle do wąskiej grupy odbiorców. Brakuje na naszym rynku wydawniczym współczesnych i syntetycznych opracowań przeznaczonych dla szerszego grona czytelników, na wzór książek wydawanych na Zachodzie. Niewątpliwie tę lukę z powodzeniem może wypełnić, niezwykle cenna pozycja autorstwa Józefa Jaronia – nestora polskiej bioetyki, profesora z siedleckiej Akademii Podlaskiej wydana pt. „Bioetyka. Wybrane zagadnienia”. Książka ta jest skrótołą wersją monografii, która ukaże się już niebawem i będzie poświęcona genezie, istocie i przyszłości bioetyki. Z zamierzenia autora skrótoła wersja bioetyki adresowana jest głównie dla studentów, różnych kierunków studiów niefilozoficznych, ale moim zdaniem omawiana książka ma szansę stać się pasjonującą i zarazem pouczającą lekturą dla tych wszystkich czytelników, którym nieobce są losy naszej współczesnej cywilizacji.

Podstawowym walorem tej książki jest jej język i układ treści. Rzadko się zdarza aby jedna pozycja łączyła w sobie walory podręcznika akademickiego i literatury popularnonaukowej zarazem. Autor uniknął błędów wynikających z nadmiernych uproszczeń, jakie często stają się udziałem naukowców zamierzających pisać o wielce złożonych i kontrowersyjnych kwestiach w sposób zwięzły i jasno wyłożony dla tzw. „przeciętnego zjadacza chleba”. Ponadto przyjęty układ treści umożliwia zarazem lekturę „od a do z”, jak i umożliwia korzystanie tylko z wybranych rozdziałów.

Już lektura wstępnych partii książki pozwala nam zapoznać się z podstawowymi nazwiskami polskich naukowców uprawiających tę gałąź nauki. W pierwszym rozdziale jesteśmy zapoznawani z elementarną wiedzą z zakresu filozofii techniki i ekologii, bez której nie można zrozumieć rozwoju i genezy bioetyki. Szczególnie cenne i oryginalne są uwagi na temat procesu ekologizacji nauki i jej zbawiennych skutków dla naszego życia w społeczeństwie. Zapewne w sposób zamierzony J. Jaroń wyeksponował to zagadnienie, ponieważ nie wszyscy nauczyciele i wykładowcy wyższych uczelni przyjmują do wiadomości fakt, że proces ekologizacji nauki jest nieodwracalny i ma zasięg globalny.

Dalej potencjalny czytelnik ma możliwość zapoznania się z genezą i z podstawowymi definicjami bioetyki. Sam autor podkreśla przede wszystkim interdyscyplinarność tej dyscypliny definiując ją jako naukę z pogranicza antropologii, filozofii, etyki, prawa, medycyny i filozofii techniki. Głównym zadaniem bioetyki jest – jego zdaniem – dokonywanie ocen moralnych i ustanawianie zasad etycznych wynikających z postępu nauk przyrodniczych. Jednocześnie prezentuje on kilkanaście innych węższych lub szerszych definicji bioetyki, w których wybitni znawcy tej dyscypliny określają jej obszar zainteresowań. Po tych rozważaniach profesor Jaroń przedstawia zakres badawczy bioetyki wyszczególniając na podstawie aktualnych danych (pochodzących z USA) 22 subdyscypliny wchodzące w skład tej nauki, dodając do nich nową, rodzimą, do tej pory pomijaną dyscyplinę biomedyczną – biojursprudence (patrz s. 34).

Kolejny rozdział tej solidnej od strony warsztatu pracy, poświęcony jest zagadnieniom etyki ekologicznej. Zaciekały mnie przede wszystkim uwagi o zachodnich koncepcjach ekoetycznych a zwłaszcza kontrowersje na temat praw zwierząt. Autor w sposób obiektywny i niesentymentalny, unikając skrajności prezentuje podstawowe stanowiska w tej kwestii. Rozdział wieńczy autorska, swobodna i nie pozbawiona humoru próba typologii ekofilozofów i postaw ludzi wobec przyrody.

Następny rozdział ukazuje zagadnienia wokół etycznych aspektów eksperymentów medycznych. W zależności od celu, jaki eksperymentatorzy wyznaczają swoim działaniom lekarskim i biologicznym, autor poddał analizie eksperymenty: leczniczo-terapeutyczne i kliniczno-biologiczne. Szczególnie wstrząsające są uwagi o eksperymentach medycznych jakie były stosowane w okresie międzywojennym i w hitlerowskich obozach zagłady. Bardzo intrygujące są refleksje o niektórych współczesnych eksperymentach stosowanych

w medycynie. J. Jaroń przytoczył trzy podstawowe pytania, na które nie ma łatwych i jednoznacznych odpowiedzi: czy lekarzom i biologom wolno jest ingerować w organizm ludzki? Co sądzić o celowości działań wprawdzie niezbędnych dla postępu w medycynie, lecz niebezpiecznych dla człowieka? Jak w rezultacie ocenić owe poczynania i zamierzenia z zakresu medycyny? (s. 79).

Rozdział czwarty poświęcony jest etycznym problemom transplantologii. Z lektury wynioskowałem, iż centralnym problemem współczesnej transplantologii jest ustalenie momentu śmierci pacjentów – dawców. Jest to związane z tym, iż nie ma do tej pory w tym względzie jednoznacznej wykładni naukowej. Poszczególne znamiona śmierci zjawiają się w różnym czasie, jakby człowiek umierał na raty. Gdzie jest więc granica, co do której można mówić jeszcze o osobie żywej i od której wolno uważać człowieka za zmarłego? Współcześnie rozpowszechniona jest wśród lekarzy opinia, iż śmiercią człowieka jako zintegrowanej jednostki jest definitywne ustanie krążenia krwi lub definitywne ustanie funkcji mózgu. Nowym elementem w klasycznej definicji mózgu jest śmierć mózgu jako całości, nie oznacza to jednak, że z chwilą jej nastąpienia wszystkie tkanki i komórki mózgu są martwe. W śmierci mózgu jako całości czynnikiem kwalifikującym jest śmierć pnia mózgowego, ale czy rzeczywiście można uznać takiego pacjenta za zmarłego? (ss. 90-91).

Szczególnie zainteresowałem się piątym rozdziałem niniejszej pracy. Jest on poświęcony osiągnięciom inżynierii genetycznej. Pierwsze partie rozdziału poświęcone są zagadnieniom eugeniki pozytywnej i negatywnej (jest to dyscyplina głosząca możliwość doskonalenia pod względem fizycznym i psychicznym człowieka jako gatunku, przy wykorzystaniu najnowszych osiągnięć genetyki i embriologii).

Wartościowe są zwłaszcza uwagi na temat terapii genowej w usuwaniu i przeciwdziałaniu wad genetycznych u homo sapiens. Prawdziwym rarytasem są również zgromadzone informacje (głównie z pism popularnonaukowych) dotyczące klonowania ssaków, w tym i prognozy związane z możliwością sklonowania człowieka. Autor w sposób obiektywny przedstawił nadzieje i obawy jakie towarzyszą temu przedsięwzięciu. Równie interesujące są rozważania na temat przemysłowego ujęcia inżynierii genetycznej (np. rośliny transgeniczne).

Ostatni – szósty rozdział publikacji poświęcony jest różnym zawłóceniom etyki lekarskiej a zwłaszcza relacjom: lekarz – pacjent. Profesor Akademii Podlaskiej przedstawia historyczne ujęcie rozwoju etyki lekarskiej w Polsce. Ponadto analizuje podstawowe teksty z zakresu deontologii lekarskiej oraz porusza kwestie związane z tajemnicą lekarską. Zauważa również, iż kontakt pomiędzy lekarzem a pacjentem stanowi przedmiot zainteresowania etyki medycznej, socjologii i psychologii medycyny.

W końcowej części publikacji – aneksie, zawarte są podstawowe kwestie, dotyczące współczesnego spojrzenia na teorię ewolucji K. Darwina, z uwzględnieniem opinii Jana Pawła II. Nagle dowiadujemy się, że opinia polskiego Papieża wyklucza możliwość pogodzenia ze stanowiskiem chrześcijańskim tej wersji fundamentalizmu, w którym usiłowano przeciwstawić biblijną i przyrodniczą interpretację genezy człowieka. Pomimo, że Papież unika w swej

wypowiedzi jednoznacznych opinii, to jednak w zasadzie wysoko ocenił teorię Darwina i jego kontynuatorów, podkreślając, że jest ona czymś więcej niż hipotezą, wnosząc tym samym ważny argument do krytyki ignorancji religijnych fundamentalistów (i ich pseudonaukowego bełkotu) jakich można spotkać również i w naszym kraju (ss. 234-236). Jan Paweł zresztą przytoczył słowa swego poprzednika Piusa XII, który w encyklice *Humani Generis* (1950 r.) stwierdził, iż nie ma sprzeczności między ewolucją a nauką wiary o człowieku i jego powołaniu, pod warunkiem, że nie zagubi się pewnych niezmiennych prawd (s. 225). Ponadto autor dołączył tekst „Powszechnej deklaracji o genomie ludzkim i prawach człowieka”.

Cała publikacja godna jest polecenia właściwie wszystkim czytelnikom. Niewątpliwie książka ta stanowić będzie wsparcie zarówno dla naukowców i studentów, nauczycieli i uczniów oraz entuzjastów zagadnień bioetycznych. Na tej podstawie twierdzę, iż książka jest jak najbardziej na czasie, wypełnia dużą lukę na naszym rynku wydawniczym, a co najważniejsze mogą czerpać z niej inspiracje młodzi, ambitni naukowcy zamierzający poświęcić się zgłębianiu i uprawianiu tej trudnej ale bardzo ważnej dla losów ludzkości dyscypliny.

Mariusz CISZEK

Mgr, Instytut Nauk Społecznych, Wydział Humanistyczny, Akademia Podlaska w Siedlcach